

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ САЙЛОВ ҚОНУНЧИЛИГИНИ ТИЗИМЛАШТИРИШ: НАЗАРИЙ–ҲУҚУҚИЙ МАСАЛАЛАР

Эркабой Бобур ўғли Усмоналиев

Тошкент давлат юридик университети, “Оммавий ҳуқуқ” факултети 2-курс
талабаси, erkaboyusmonaliyev@gmail.com

АННОТАЦИЯ

Мазкур мақолада сайлов қонунчилиги ҳуқуқий маълумотлар асосида ёритилган. Ушбу қонунчиликда сайлов кодексининг ўрни ва аҳамияти, нима учун сайловга оид қонунлар айнан кодексиқатсия қилинганлиги ва сайлов қонунчилигидаги ўзгаришлар изчил таҳлил қилинди. Мақолада қонун ҳужжатлари, хорижий ва миллий олимларнинг тадқиқот натижалари ҳамда фикрлари шунингдек жаҳон тажрибаси ўрганилган ҳолда улардан мақсадли ҳаволалар берилди. Мавзу доирасида жадваллар билан маълумотлар келтирилди. Шунинг билан бирга мақола мавзуси ўрганилиши натижасида сайлов қонунчилигини янада ривожлантиришга ҳисса қўшувчи таклиф ва тавфсиялар берилган.

Калит сўзлар: сайлов, кодекс, кодификация, демократия, протсессуал жараён, сайлов ҳуқуқи, сайлов комиссияси, ташвиқот.

ABSTRACT

This article describes the electoral legislation on the basis of legal information. The role and importance of the electoral code in this legislation, why the electoral laws are exactly codified, and changes in the electoral legislation have been consistently analyzed. The article provides targeted links to legislation, research results and opinions of foreign and national scientists, as well as the study of world experience. Information with tables is given in the context of the topic. At the same time, as a result of the study of the topic of the article, suggestions and recommendations were made that will contribute to the further development of electoral legislation.

Keywords: election, code, codification, democracy, procedural process, suffrage, election commission, campaigning.

КИРИШ

Ўзбекистон Республикасида демократик талабларга жавоб берадиган замонавий сайлов тизимининг шаклланиши

ва ривожланиши босқичма-босқич амалга ошди. Фуқароларнинг хоши-иродасини эркин ифода этиш ва ҳар бир фуқаронинг сайлаш ва халқаро ҳуқуқнинг умуметироф этилган тамойиллари ва нормаларига мувофиқ давлат ҳокимиятининг вакиллик органларига сайланиш ҳуқуқини кафолатлайдиган қонунчилик базаси шакллантирилди. Унинг бош асоси Конституциянинг 117-моддасида ўз аксини топди. Чунинчи унда Ўзбекистон Республикасининг фуқаролари давлат ҳокимияти вакиллик органларига сайлаш ва сайланиш ҳуқуқига эгаллиги мустақамланиб қўйилди [1].

Сайлов нафақат ҳар бир давлатнинг миллий қонунчилигида балки халқаро миқёсдаги тан олинган жараён ва шахс ҳуқуқидир. Бутун жаҳон инсон ҳуқуқлари умумжаҳон декларациясининг 21-моддасида айнан ушбу ҳуқуқ қуйидагича этироф этилади: “Ҳар бир инсон бевосита ёки эркин сайланган вакиллар воситаси орқали ўз мамлакатини бошқаришда қатнашиш ҳуқуқига эга” [2].

АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ ВА МЕТОДОЛОГИЯ

Ҳуқуқшунос О.К. Турғунов фикрича – сайлов инсоният ўйлаб топган, ҳокимият ваколатини вужудга келтирувчи энг қадимий усуллардан ҳисобланиб, у демократиянинг ёркин ифодаси, фуқароларнинг жамият ва давлат ишларида иштирокининг муҳим шакли, давлат бошлиғи, вакиллик органларини (қонунчилик органини) вужудга келтиришнинг асосий воситасидир [3].

В. Валдемар табири билан айтганда – сайлов шахсларнинг ўз тақдирини ўзи белгилашига имкон берадиган асл ижтимоий идентификатор ва мавжуд гуруҳларнинг муайян манфаатларнинг намоён бўлишидаги жараёндир [4].

Сайлов қонунчилик жараёни давлат ва унинг фуқаролар билан бўлган бевосита ва билвосита муносабатидир. Шундай экан ушбу тизимга оид дастлабки норматив ҳужжатлар қонун ва қонун ости ҳужжатлар шаклида бўлган. Бугунги кунга келиб эса кодекс ҳолига келтирилди. Бизда табиийки савол туғилади.

Сайлов тизимига оид ҳужжатлар нега айнан кодекс ҳолига келтирилди?

Ушбу тизимдаги муносабатларни қонун ҳужжатлари билан тартибга солса бўлмасмиди?

Авалло ушбу муаммога ечим беришдан олдин кодекс ва унинг вазифаси ҳақида қисқача маълумотга эга бўлсак. Яъни Х.Т. Одилқориев кодексни шундай тарифлайди: “Кодекс – муайян ҳуқуқ (қонунчилик) соҳасидаги устувор нормаларни ифода

этувчи, мужассамлаштирувчи қонундир. У катта микдордаги турли хил нормаларни қамраб олса ҳам, ички мувофиқликка эга бўлган ягона бутун ҳужжатдир” [5].

Денис Талион кодекснинг учта асосий функциясини борлигини айтади: биринчиси – қонунни расмий соддалаштириш, иккинчиси – қонунни тизимлаштириш ва учинчиси – қонунни ислоҳ қилиш [6]. Қонунларни тизимлаштириш бу кодификациялаштириш жараёнида намоён бўлади.

Кодификация – қонун ҳужжатларини қайта кўриб чиқиш, амалдаги ҳуқуқий меъёрларни ҳаракатсизликдан ажратиш, мантиқий яхлит ва ички изчил ҳуқуқий тизим яратиш ёли билан қонун ҳужжатларининг бирлигига олиб келиш жараёни – ягона тамойилларга асосланган тизимлаштирилган ҳужжат [7]. Ҳинд олими Сагарика Чандел кодификация орқали қонунлар тўплами тузилади, йиғилади ва изчил шаклда жойлаштирилади. Бу фойдалидир, чунки у нормаларни бир-бирига мос келмаслиги ва бир-бирига зид келишига ёл қўймайди дея кодификация жараёнини ижобий баҳолайди [8].

Профессор М. Ахмедшаева қонунчиликни тизимлаштиришда кодификация – қонунлар ва бошқа норматив-ҳуқуқий ҳужжатларни кодекслар чиқариш йўли билан тизимга солишдир деб фикрини асослайди [9].

Битта муносабатни тартибга солувчи бир неча ҳужжатларда бир бирини инкор этиш ва бошқа тушунмовчиликлар юзага келиши мумкин. Бу ҳақида М. Сперанский ҳам қайд этиб, қонунчиликни тизимлаштиришни ижобий баҳолаган. Яъни қонунлар сони кўпайганда қийинчилик пайдо бўлади: кўп бўғин, бўлинишлар, ноаниқлик, нотэнгликлар, қийинчилик ва еҳтимол ундан ҳам муҳимроқ оқибатлар юзага келиши мумкин. Бу эса, ўз навбатида, янги тизимлаштирилган қонун яратишни тақозо этади [10].

Жадвал №1

№	Кодификациянинг афзалликлари [11]
1	Узоқ ва тушунарсиз таърифдан қочишга ёрдам беради.
2	Тўғри ва мантиқий идентификатсияга эга бўлади.
3	Такрорланишни олдини олади.
4	Обектларни стандартлаштиради.
5	Турларни камайтиради.
6	Ёзув ҳисобининг самарадорлигини оширади.
7	Механик ёзишни соддалаштиради ва осонлаштиради.
8	Норма мазмунини соддалаштириш ва енгиллаштиришга замин яратади.

9	Тўғри жойлашиш тизимига эга бўлади.
10	Ноаниқликларни олдини олади.
11	Коллизион нормаларни олдини олади.

№	Кодификациянинг Камчиликлари [12]
1	Кодификация қонун тизимига қаттиқлик олиб келади. Бу қонуннинг эркин ва табиий ўсишига тўсқинлик қилади.
2	Кодификация эски ҳуқуқлар ўрнига янги ҳуқуқ ва мажбуриятларни яратиш орқали одамларнинг мавжуд ҳуқуқ ва мажбуриятларини бузиши мумкин, бу қонуний тартибни бузади.
3	Кодекслар етарли эмас, чунки улар барча истиқболли ишларни кўриб чиқишга қодир эмас.
4	Бу қонунни ўта қатъий қилади.
5	Бу жинойтчиларга ўз нуқсонлари туфайли қонундан чиқиш ёлини топишга имкон беради.

Кодификацияланган ҳужжат ижтимоий муносабатларнинг муайян соҳасида амал қилувчи ҳужжатлар орасида асосийси ҳисобланади [13]. Шунингдек ҳуқуқшунос Шахзод Сайдуллаев кодексларни оддий қонундан ўзининг мукамаллиги, сайқал топганлиги, барқарорлиги билан фарқ қилишини айтиб ўтади [14].

“Study lecture notes” ахборот каналида қонунчиликда кодификациянинг афзалликлари ҳақида ушбу маълумотларни кўришимиз мумкин [15]:

- Кодификация ҳуқуқий тизимда қонуннинг ишончилигини оширади;
- Қонун шакли аниқ ва шунинг учун ўрганиш осонроқ;
- Кодексдаги қонунлар давр талабларига жавоб беради.

Демак, кўриб ўтилган олимлар ва расмий-илмий сайтларнинг маълумотлари кодификация қонунчиликда ижобий аҳамиятга эга эканлигини таъкидлади. Юқоридаги таҳлил кодекслаштиришнинг ижобий хусусиятлари кўпроқ ва муҳим аҳамиятга эга эканлигини кўрсатди. Бу фикрлар ҳозирги кунда амалиётда қанчалик ҳақиқатлигини қуйидаги маълумотларимиз орқали аниқлик киритиб оламиз.

Кодекслаштириш дунёнинг бошқа демократик давлатларида кенг ривожланаётган жараён. Мисол учун, биргина Франция қонунчилигида 75 % қонунлар аллақачон кодекслашган. Бу жадал кодификация жараён юридик билимларни аниқлаш ва тартибга солишга имкон беради [16]. Россия Федератсиясида ҳам 20 дан ортиқ [17], АҚШда эса 54 та кодекс (амалда 53 та) [18] ва бошқа дунёнинг ривожланган давлатлари қонунчилигида кодекслар мавжуд.

Айнан сайлов тизими ҳақида гапирганимизда сайлов қонунчилигидаги кодексларнинг аҳамиятини кўриб ўтиш зарур. Сайлов кодекси бугунги кунда 40 дан ортиқ мамлакатда мавжуд бўлиб, ушбу кодексга эга бўлган давлатларни сайлов қонунчилиги ижобий ҳарактерга эга дейишимиз мумкин. Жумладан Озарбайжон [19], Болгария [20], Франция [21] ва АҚШ [22] ва бошқа давлатлар ўз сайлов тизимини кодекслар орқали тартибга солади.

Янги сайлов кодекси тизимлаштиришга ёрдам беради ҳамда миллий сайлов қонунчилиги нормаларини тартибга солиш, сайлов қонунчилигининг равшанлиги ва очиқлигини оширади, кенг ваколатларга эга мустақил сайлов комиссияларини тузиш учун барқарор ҳуқуқий асос яратади ва замонавий техник жиҳозлар, шунингдек, фуқароларнинг хоҳиш – иродасини эркин ифода этишини таъминлаб, сайлов ҳуқуқлари кафолатларини кенгайтиради [23].

Тизимлаштириш жараёнини юртимиз мисолида кўрадиган бўлсак, Ўзбекистон Республикасида бугунги кунда 18 та кодекс мавжуд [24]. Буларнинг ичида давлат ва жамият учун энг муҳим муносабатларни тартибга солувчи сайлов кодекси, ишлаб чиқилган янги кодекслардан биридир. Президентимиз Ш.М. Мирзиёев 2017 йил 22 декабрда Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисига мурожаатномасида халқаро нормаларга жавоб берадиган ягона Сайлов кодексини ишлаб чиқиш ва қабул қилиш зарурлигини таъкидлади. Кейинчалик бу тегишли давлат дастурига киритилди [23].

Президент, парламент сайловлари ва маҳаллий вакиллик органларига сайловларни ташкил этиш ва ўтказишни тартибга солувчи қонунларни битта ҳужжатга бирлаштирган сайлов кодексининг 2019 йил 26 июнда кучга кириши мамлакат ижтимоий ҳаётида муҳим сиёсий аҳамиятга эга бўлди. Зеро Ўзбекистон Республикаси сайлов тизимининг контсептуал асоси – бу сайлов эркинлигидир.

2019 йилда биринчи марта Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси ва халқ депутатлари маҳаллий Кенгашлари депутатлари сайловлари янги Сайлов кодексига мувофиқ ўтказилади [25].

Сайлов кодекси – 2 қисм, яъни умумий қисм (6 боб) ва махсус қисм (12 боб), шунингдек жами 18 боб ва 101 та моддадан иборат бўлди [28].

№	Сайлов кодексини яратиш сабаблари ва долзарблиги
1	<p>Президентимиз таъкидлаганидек [27], сайлов тизими борасида қабул қилинган қонунлар ва бир қатор қонуности ҳужжатлари ҳалигача яхлит бир ҳужжат шаклига келтирилмаган.</p> <p>Ушбу фикрнинг тасдиғи учун сайловларга доир амалдаги 5 та Қонунни санаб ўтамыз:</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ 1991 йил 18 ноябрда қабул қилинган “Ўзбекистон Республикаси Президенти сайлови тўғрисида”ги Қонун; ❖ 1993 йил 28 декабрда қабул қилинган “Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисига сайлов тўғрисида”ги Қонун; ❖ 1994 йил 5 майда қабул қилинган “Халқ депутатлари вилоят, туман ва шаҳар Кенгашларига сайлов тўғрисида”ги Қонун; ❖ 1998 йил 30 апрелда қабул қилинган “Ўзбекистон Республикасининг Марказий сайлов комиссияси тўғрисида”ги Қонун; ❖ 1994 йил 5 майда қабул қилинган “Фуқаролар сайлов ҳуқуқларининг кафолатлари тўғрисида”ги Қонун.
2	<p>Сайловларга доир ана шу бешта Қонуннинг барчасида фуқароларнинг сайлов ҳуқуқлари билан боғлиқ деярли бир хил нормалар такрорланган. Сайловга доир қонунларнинг кўплиги ҳам фуқаролар томонидан уларни қўллашда муайян қийинчиликларни юзага келтираётган эди.</p>
3	<p>Шу вақтга қадар юртимизда сайлов жараёнларига тайёргарлик кўриш ва уни ўтказиш тартиб-қоидалари қонун даражасида эмас, балки Марказий сайлов комиссиясининг низом ва ёриқномалари билан тартибга солинарди. Масалан, “Сенат аъзоларини сайлаш тўғрисидаги Низом”ни олайлик. Бундай воқелик, ўз-ўзидан, Президентимиз олдимизга қўйган, яъни қонунлар тўғридан-тўғри ижро этиладиган бўлиши керак, деган муҳим талабга зиддир.</p>
4	<p>Ҳозирги кунда дунёнинг 40 дан ортиқ давлатида сайлов кодекслари қабул қилинган. Ўзбекистонда ҳам халқаро норма ва стандартларга жавоб берадиган ягона сайлов кодексини ишлаб чиқиш ва қабул қилиш зарурати туғилди.</p>
5	<p>Сайлов кодекси лойиҳасида бугунги кунга қадар тарқоқ ҳолда амал қилган сайлов тўғрисидаги қонунлар ва қонуности ҳужжатларини халқаро норма ва стандартлар ҳамда илғор хорижий тажриба талабларидан келиб чиқиб кодификация қилиш, сайлов жараёнига нисбатан ягона шаффоф ва самарали ёндашувлар назарда тутилган.</p>

6	Ўз навбатида, мазкур кодекс лойиҳасида ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш кўзда тутилаётган бешта яхлит қонун ва уларга киритилган ўзгартиришлар тўғрисидаги 17 та қонун ўз кучини ёқотишини англатади.
----------	---

Ушбу кодексга 26 та янги қоидалар киритилди. Улардан энг асосий қоидаларни келтириб ўтамиз:

Жадвал №3 [28]

№	Сайлов кодексининг аввалги сайлов қонунчилигидан фарқ қиладиган ўзгаришлари
1	Муҳим янгиликлардан бири, бу Қонунчилик палатасида депутатлик ўринлари учун Ўзбекистон экологик ҳаракати вакилларига квота ажратиш институти чиқариб ташланди. Бунда Қонунчилик палатасида амалдаги депутатлик ўринлари (150 ўрин) сақлаб қолинди.
2	Яна бир янгилик, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари томонидан халқ депутатлари туман (шаҳар) кенгашларига номзод кўрсатиш тартиби бекор қилинди.
3	Шунингдек, Ўзбекистон Республикаси сайловчиларининг ягона электрон рўйхати шакллантирилди ҳамда ушбу рўйхат мазкур кодекс билан тартибга солинади.
4	Муддатидан илгари овоз бериш ва сайлов куни овоз бериш учун ягона сайлов бюллетени жорий этилди ва бу орқали “сайлов варақаси” тушунчаси чиқариб ташланди.
5	Сайловларни ўтказиш ёки ташкил этишнинг бошқа масалалари юзасидан жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатларини кўриб чиқиш тартиби киритилди.
6	Сиёсий партиялар томонидан имзо йиғиш жараёнида сайловчиларнинг бир ёки бир нечта номзодларни ёки партияларни қўллаб-қувватлаб имзо қўйиши мумкинлиги белгиланиб қўйилди.
7	Овоз бериш жараёнида сайловчиларга бир нечта белгилардан (+, v, x) бирини қўйиш имконияти берилди.

Бундан ташқари, протессуал, яъни бевосита сайлов жараёнлари билан боғлиқ бир қатор янги қоидалар жорий этилди. Жумладан:

Жадвал №4 [28]

№	Сайловга оид протессуал янгиликлар
1	Сайлов участкасида овозларни санаб баённомасининг нусхасини дарҳол жойлаштириш тартиби белгиланди.
2	Овоз бериш тугаганидан кейин участка сайлов комиссияси томонидан амалга ошириладиган ҳаракатлар (овозларни санаб чиқиш, баённома тузиш ва бошқалар) кўрсатилди.

3	Қонунчилик палатасига, маҳаллий кенгашларга сайлов бир вақтда ўтказилган тақдирда, ягона сайлов участкаларини тузиш назарда тутилди.
4	Илгари Марказий сайлов комиссияси қарори билан тасдиқланган Олий Мажлис Сенати аъзоларини сайлаш тартиби тўғрисидаги низомни бекор қилиб, Сенат аъзоларини кодекс даражасида сайлаш масаласи киритилди.
5	Сайлов комиссияси аъзолари учун янги талаблар ўрнатилмоқда. Бунда номзодларнинг яқин қариндошлари ва ишончли вакиллари, шунингдек, номзодларга бевосита бўйсунувчи шахслар сайлов комиссиясининг аъзолари бўлиши мумкин эмаслиги белгиланди.
6	Номзодлар ишончли вакилларининг Ўзбекистон Республикасидаги сафар харажатлари сайловни ўтказиш учун ажратилган маблағлар ҳисобидан тўланиши тартиби белгиланди.
7	Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, жамоат бирлашмалари томонидан участка сайлов комиссияси аъзолигига номзодлар бўйича таклифлар киритиш тартиби белгиланди.

Сайлов кодекси лойиҳасида сайлов соҳасига ихтисослаштирилган халқаро ташкилотлар томонидан тавсия етилган таклифлар эътиборсиз қолдирилмади. Жумладан, *ЕХХТнинг Демократик институтлар ва инсон ҳуқуқлари бўйича бюроси* ҳамда *Венетсия комиссиясининг* тавсиялари ҳам Ўзбекистон Республикаси сайлов кодексига киритилди:

Жадвал №5 [29]

№	Халқаро ташкилотлар томонидан тавсия этилган таклифлар
1	Ижтимоий ҳавфи катта бўлмаган ва унча оғир бўлмаган жиноятларни содир этган шахсларнинг (2,3 минг киши) сайловда иштирок этишини чекловчи нормалар чиқариб ташланди. (Сайлов кодекси, 5-модда)
2	Сайлов округларини тузишда сайлов округларидаги сайловчилар сонининг ёл қўйиладиган максимал четга чиқиши 10 фоиздан ошмаслиги шarti белгиланди. (Сайлов кодекси, 9-модда)
3	Қонунчилик палатасига сайловлар бўйича сайлов округларини тузишда Марказий сайлов комиссияси вилоятлар ва Тошкент шаҳри ҳокимликларининг эмас, балки халқ депутатлари вилоят ва Тошкент шаҳар кенгашларининг тақдимномаларига асосланиши кўзда тутилди. (Сайлов кодекси, 9-модда)
4	Сайловчилар рўйхатига ўзгартишлар киритиш сайловга 3 кун қолганида тўхтатилиши белгиланди. (Сайлов кодекси, 29-модда)
5	Муддатидан олдин овоз бериш сайловга 3 кун қолганида тугаши белгиланди (олдинги 1 кун ўрнига). (Сайлов кодекси, 57-модда)

6	Сиёсий партиянинг у ёки бу шахсни номзод этиб кўрсатиш тўғрисидаги ўз қарорини сайловга кечи билан 15 кун қолганида бекор қилиш ҳуқуқига эга эканлиги ўрнатилди. (Сайлов кодекси, 33-модда)
7	Ташвиқот ишларини бошлашда барча номзодлар учун ягона муддат, яъни уларни рўйхатга олиш учун белгиланган охири куннинг эртасидан эътиборан бошланиши кўрсатилди. (Сайлов кодекси, 44-модда)
8	Халқ депутатлари вилоят Кенгаши депутатлигига номзодларнинг ишончли вакиллари сонини 3 дан 5 кишигача кўпайтириш назарда тутилди.
9	Сайлов куни ва овоз бериш бошланишидан 1 кун олдин жамоатчилик фикри сўровлари натижаларини, сайлов натижалари прогнозларини, ўтказилаётган сайлов билан боғлиқ бошқа тадқиқотларни эълон қилиш тақиқланди. (Сайлов кодекси, 44-модда)

Шунинг билан бирга, сайлов кодекси Марказий сайлов комиссиясига доир қуйидаги янгиликларни ўз ичига олади:

❖ Марказий сайлов комиссияси аъзоларига талаблар қўйилмоқда (йигирма беш ёшга тўлган, қоида тариқасида, олий маълумотга, сайловларни ташкил этиш ва ўтказиш борасида иш тажрибасига эга бўлган, жамоатчилик ўртасида обрў-эътибор қозонган ҳамда камида охири беш йил Ўзбекистон Республикаси ҳудудида доимий яшаб турган фуқаро Марказий сайлов комиссиясининг аъзоси бўлиши мумкин).

❖ Марказий сайлов комиссияси (МСК) аъзолари мақом бўйича Олий Мажлис Қонунчилик палатаси депутатлари ва Сенати аъзоларига тэнглаштирилди.

Шунингдек сайлов қонунчилигини янада демократлаштириш ва халқаро сайлов талабларига жавоб бериш мақсадида сайлов кодексига қуйидаги ўзгартиришларни киритишни **таклиф** қиламан:

➤ Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатасига сайланиш ёшини 25 ёшдан 21 ёшга тушуриш.

Чунки дунё мамлакатларининг 86 фоизида, ривожланган давлатларнинг барчасида парламентга ёки унинг қуйи палатасига сайланиш ёши 18 (сайлаш ёши билан бир хил) ёки 21 ёш, бутун дунёда эса ўртача 21,5 ёшни ташкил қилади. Гарчи аҳолисининг аксарият қисми ёши катталар бўлса ҳам, Норвегия, Дания, Шветсия, Чили парламентларида ёшлар дунё миқёсида энг ёш кўрсаткичга эга [30].

➤ Сайлов маъмуриятининг мустақиллигини кучайтириш мақсадида, МСКга очиқ ва рақобатдаги жараён орқали танланган ОСК ва УСК аъзоларини тўғридан-тўғри тайинлаш ҳуқуқини бериш мақсадга мувофиқдир.

➤ Номзодларга қўйиладиган истиқомат муддати талабини бекор қилиш масаласи кўриб чиқилиши лозим.

➤ Партия ва унинг номзодларига сайлов кампаниясини ўтказиш учун тэнг шарт-шароитларни таъминлаш талаби партия ва номзодларни ўзига хос кампания стратегиясини ва услубини белгилашига, жумладан ўзи хоҳлаган тарзда тадбир ўтказиш ва ташвиқот материалларини дизайн қилишга халақит қилмайдиган тарзда амалга оширилиши лозим.

➤ Қонунчиликка кампания даврида давлат ресурсларини суистеъмол қилиш масаласини ҳал этадиган аниқ нормалар киритилиши лозим.

➤ Шаффофликни ошириш мақсадида, партиялар сайлов кунидан олдин сайлов билан боғлиқ ҳаражатлари ҳақида оралиқ ҳисоботини беришини талаб этиш мақсадга мувофиқдир.

Жорий йилнинг 24 октябрида кутилаётган Ўзбекистон Президентлигига бўладиган сайлов ҳам ушбу сайлов кодекси орқали ўтказилади. 23 июл куни Президентлик сайлов кампаниясига старт берилди [31]. Шунингдек, 2021 йил 20 сентябрдан Ўзбекистон Республикаси Президентлигига номзодларининг сайловолди ташвиқот кампанияси ўз ишини бошлади. Бу ҳақда Марказий сайлов комиссияси қарорида айтилганди [32]. Айтиш кунларда эса Президентликка номзод кўрсатган 5 та партия вакиллари демократик тарзда ўз сайловолди ташвиқотларини олиб бормоқда.

ХУЛОСА

Хулоса ўрнида шуни айтиб ўтиш керакки, юқоридаги янгиликлар ва киритилган ўзгаришлар ҳамда хориж тажрибаси бизнинг сайлов қонунчилигимизга керак еди. Бундай жараён эса Ўзбекистон Республикаси сайлов кодекси ишлаб чиқилиши билан тартибга солинди. Битта муносабатни тартибга солувчи турли хил қонун ва қонун ости ҳужжатларидаги такрорланишлар, коллизия нормалар, ўхшашликлар, қарама-қаршиликлар, бўшлиқ ва камчиликлар яхлит кодекснинг ишлаб чиқилиши ва қабул қилиниши билан бир меъёрга келтирилди. Сайлов – бу муҳим жараён. Овоз бериш ҳар бир фуқаронинг давлат ва жамият тараққиётидаги ҳиссаси десак муболаға бўлмайди. Овоз бериш – бу ўзига хос ижтимоий амалиёт, демократик режимда ҳал қилувчи аҳамиятга эга, чунки у ҳокимият муносабатларини ифодалайди ва сиёсий қадриятлардан биридир. Сайлов тизимининг модернизатсияси ва шунга мувофиқ, сайлов кодексининг қабул қилиниши давр талаби билан белгиланади. Шундай экан бундай муҳим муносабатлар алоҳида эътиборни талаб қилади. Дунёнинг

демократик жамиятларида бўлгани каби бизнинг юртимизда ҳам, сайлов кодекси, сайлов қонунчилигида яна бир илғор қадам бўлди. Бу эса халқимизнинг давлат билан бўлган узвий-сиёсий алоқаларини янада энгиллаштиришга, ривожлантиришга ҳамда албатта тушунарли ва шаффоф бўлишида муҳим аҳамият касб этди.

REFERENCES

1. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 09.02.2021-й., 03/21/670/0089-сон, // <https://www.lex.uz/ru/docs/-20596#-39943>
2. Official site of United Nations (Бирлашган миллатлар ташкилоти расмий сайти). Universal Declaration of Human Rights. 24.10.1948. Available from < <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights> >
3. Турғунов О.К. Сайлов ҳуқуқи. Дарслик. – Тошкент: ТДЮУ, 2016. – Б. 243. // <http://files.tsul.uz/student/11.pdf>
4. V. Valdemar. Functions of Elections in Democratic Systems. January 2013. See discussions, stats, and author profiles for this publication at. Available from < <https://www.researchgate.net/publication/255965201> >
5. Х.Т. Одилқориев. Давлат ва ҳуқуқ назарияси. Дарслик. – Тошкент. “Адолат”, 2018. – В. 329-330. Available at: <https://library-tsul.uz/>
6. M. Peter. Problems of Codification in a Common Law System. Published by: Mohr Siebeck GmbH & Co. KG. 1982. Available from <<https://www.jstor.org/stable/27876667>>
7. Қаранг: Большая Российская Энциклопедия (БРЭ). Всемирная история. Available from < <https://w.histrf.ru/articles/article/show/kodifikatsiia> >
8. Қаранг: Sagarika Chandel, KIIT School of Law, Bhubaneswar. Need For Codification Of Refugee Laws In India. 04.02.2015. Available from < <https://www.lawctopus.com/academike/need-codification-refugee-laws-india/> >
9. Р. Юсувалиева, М. Ахмедшаева, М. Нажимов ва бошқалар. Давлат ва ҳуқуқ назарияси. Дарслик. –Т.: ЖИДУ, 2019. – В. 205. Available at: <https://library-tsul.uz/>
10. М.М. Сперанский. Обзорение исторических сведений о свободе законов. СПб. С. 89-90.
11. Codification of Materials | Types of Codification System | Advantages. 2021. Available from <<https://accountlearning.com/codification-materials-7-types-code-system-advantages/> >
12. Official site of Law and Legislation. Codification, Kinds of Codification, Merits and Demerits of Codes in legislation process. September 15, 2018. Available from <<https://lawandlegislation.blogspot.com/2018/09/codification-kinds-of-codification.html>>
13. Исломов З.М. Давлат ва ҳуқуқ назарияси / Масъул муҳаррирлар: Ҳ.Раҳмонқулов, академик, ю.ф.д., проф., –

Ҳ.Бобоев, ю.ф.д., проф. – Т.: Адолат, 2007. – Б. 605. Available at: <https://library-tsul.uz/>

14. Сабуров Н., Сайдуллаев Ш. Давлат ва ҳуқуқ назарияси / Ўқув қўлланма. – Тошкент: ТДЮИ, 2011. – Б. 75. Available at: <https://library-tsul.uz/>

15. Official site of study lecture notes. Available at: <http://studylecturenates.com/codification-of-law-meaning-and-kinds/>

16. Кодификация и систематизация нормативно-правовых актов. 2018. // <http://www.kursach.com/biblio/0010004/1306.htm>

17. Кодексы Российской Федерации. Увд по сзао гу мвд россия по г.Москве. 2021. Available from <https://сзао.мск.мвд.рф/Dlja_grazhdan/Pravovaja_pomoshh/документы/кодексы-российской-федерации >

18. Legal information institute. Official site open accesse to law since 1992. USA Codes: Table Of Contents. Available at from <<https://www.law.cornell.edu/uscode/text> >

19. Election Code Of The Republic Of Azerbaijan. Dan Blessington IFES Azerbaijan Country Director August 2008, Baku. Legislationline official site. Available from <https://www.legislationline.org/download/id/2945/file/election_code_eng_AZER.pdf >

20. Election Code of Bulgaria. Adopted on 5 March 2014. Available from <[https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF\(2014\)025-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF(2014)025-e) >

21. Republic of France of electoral code. Legifrance offial site. Avialable from <<https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGITEXT000006070239/> >

22. Legal information institute. Official site open accesse to law since 1992. USA Codes: Table Of Contents. Avialable from <<https://www.law.cornell.edu/uscode/text>>

23. Д. Джураев. Судья Ташкентского городского административного суда. Для газеты “Голос Узбекистана”. 2019 йил ноябр. 11-сон.

24. Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси. (01.10.2021 й. холатига қўра) // <https://lex.uz>

25. Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги стратегик ва минтақалараро тадқиқотлар институтининг расмий сайти. Available at: <http://isrs.uz/ru/election/novyj-izbiratelnyj-kodeks-trebovanie-vremeni>

26. Саидов А. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси Демократик институтлар, нодавлат ташкилотлар ва фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари қўмитаси раиси. Халқ сўзи. 2-сон. 16-Феврал 2019. Available at: <https://xs.uz/uz/post/sajlov-kodeksi-gandaj-bolishi-kerak>

27. Қаранг: Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси. 25.12.2017. “Norma.uz” ахборот – ҳуқуқий портали. Available at: <https://www.norma.uz/oz/muhim-voqealar/uzbekiston-respublika>

[si prezidenti shavkat mirzиеvning oliy majlisga murojaatnomasi](#)

28. Ўзбекистон Республикасининг Сайлов Кодекси. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 31.05.2021-й., 03/21/691/0508-сон. Available at: <https://lex.uz/docs/-4386848>

29. М. Истамов, Ўзбекистон Республикаси Марказий сайлов комиссияси раиси ўринбосари. Янги ўзбекистон газетаси. 22 Декабр 2020. Available at: <https://yuz.uz/uz/news/saylov-qonunchiligi-sobitqadamlik-samaralari>

30. Inter-Parliamentary Union. Youth participation in national parliaments. September 2019. Available from <<https://www.ipu.org/youth2021>>

31. М.Комилова, ЎзА. Ўзбекистон миллий ахборот агентлиги. Available at: https://uza.uz/uz/posts/prezidentlik-saylov-kampaniyasiga-start-berildi_286562

32. BBC NEWS расмий сайти. Ўзбекистон, минтақа ва дунё янгиликлари. 20 сентябр 2021. Available at: <https://www.bbc.com/uzbek/uzbekistan-58627127>

